

fordításában. Frankfurt a. M., 1977. (Kuhn II) KUHN: The Structure of Scientific Re-
volutions. Chicago/London, 1970². (Kuhn I) LÉON-DUFOUR, Xavier: Bibliikus Teológiai
Szótár. Róma, 1974. PLANCK, Max: Wissenschaftliche Selbstbiographie. Leipzig, 1948.
POPPER, Karl R.: Logik der Forschung. Tübingen, 1969³. RAHNER, Karl: Grundkurs
des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums. Freiburg/Basel/Wien,
1976⁴. WEIZSÄCKER, Carl Friedrich von: Die philosophische Interpretation der mo-
dernern Physik. Leipzig, 1972. (= W I) WEIZSÄCKER: Die Tragweite der Wissen-
schaft. I. Schöpfung und Weltentstehung. Die Geschichte zweier Begriffe. Stuttgart,
1966 (= W II).

Franz Dander

EGYHÁZI TANÍTÓHIVATAL ÉS TEOLÓGIA

Az utóbbi évek belső egyházi vitái mindig újból ráirányították a figyel-
met a teológusoknak az egyházi tanítóhivatalhoz való viszonyára, nem egy-
szer sok indulatot és keserűséget váltva ki. 1976. jún. 6-i tételeivel a nemzet-
közi teológiai bizottság is állást foglalt ebben a kérdésben. (Kommentárral
együtt megjelent latinul a „Gregorianum” folyóirat 1976. évi 3. számában.)
E megnyilatkozás alap gondolatait adjuk a következőkben szabadon vissza.

Krisztus minden megkereszteltet részesít saját küldetésében, az üdvösség
üzenetének hirdetésében, továbbadásában. Mindenki a maga módján oszto-
zik ebben (Lumen Gentium 12,35). De egyházán belül egyes keresztényeket
különlegesen megbíz és felhatalmaz, hogy a kinyilatkoztatott, minden em-
berre nézve kötelező igazságot, tehát a keresztény hitet csorbítatlanul és
hamisítatlanul megőrizték, megvédjék, továbbadják, hitelesen magyarázzák,
téves tanításoktól elhatárolják. Az „autentikus”, Krisztus nevében gyakorolt,
minden hívőt kötelező hitmagyarázatnak ez a feladata nem illet meg külön-
ség nélkül minden hívőt, összességüket sem, a teológust sem, hanem a
püspöki kollégiumot, egységben fejével, Péternek a primátusban való utódá-
val. Ez a kollégium az egyházi tanítóhivatal hordozója (LG 12,18,24,25; Dei
Verbum 7,10).

A katolikus teológia: hittudomány. Vagyis a teológus feladata, hogy a
katolikus hitet (fides, „quae” creditur), a tartalmából folyó alkalmazásokkal
és következményekkel együtt, a neki megfelelő tudományos módszerekkel
alaposabban átkutassa, megvilágítsa, és az eredményeket rendszerbe foglal-
va elének állítsa. Ezt a munkáját személyes és őszinte hitének (fides, „qua”
creditur) kell éltetnie és áthatnia, úgy vesz részt a hívők közösségének, az
Egyháznak életében. Egyházi küldetés (missio canonica) alapján mint tanító
is tevékenykedhetik. Minthogy a teológia Isten szavához, az Egyház hitéhez
van kötve, azért lényege szerint az egyházi élet egyik megnyilvánulása, és
a teológus Isten népének szolgálatában áll (DV 24; Gravissimum Educationis
11; Optatum Totius 16).

Az egyházi tanítóhivatalnak és a katolikus teológiának sok közös vonása van, de világos különbségek is vannak közöttük. Nézzük először a közöset, azután a megkülönböztetöt.

I. Közös vonások

1. Közös mindkettejük feladata: a keresztyény tanítás előadásával és védelmezésével szolgálni Isten népének, az Egyháznak, s ezzel egyúttal az egész emberiség üdvösségének.

2. Közös bizonyos kötöttségeik:

a) Köti mind a kettőt Isten szava. Hiszen az egyházi tanítóhivatal sincs fölötte Isten szavának, „hanem szolgál neki . . . isteni parancs alapján, a Szentlélek vezetésével áhítatosan hallgatja, szentül őrzi, hűségesen kifejti” (DV 10). Mint már láttuk, ugyanez áll a hittudományra is (DV 24). Azért mind a kettőt köti Isten népe összességének „természetfölötti hitérzéke” is, mert „a hívők összessége . . . nem tévedhet a hitben” (LG 12). És így mind a kettő rá van utalva a hagyomány dokumentumaira is, amelyekben a századok során át megnyilvánult Isten népének közös hite.

b) Mind a kettő köteles ügyelni tevékenységében az Egyház lelkipásztori, missziós feladatára is. Ez alól a felelősség alól a teológus sem vonhatja ki magát, mondjuk munkájának tudományos jellegére hivatkozva. Annál is kevésbé, mert ma a modern tömegtájékoztatási eszközök a legrövidebb időn belül széles körökben szétszórják a tudományos kérdések hírét is. A teológia egyházi életmegnyilvánulás, tehát a maga módján végső soron neki is mindig lelkipásztori, missziós irányúnak kell lennie. Ezért kell a teológusoknak vigyázni, hogy ne úgy hozzanak nyilvánosságra nehéz, még tisztázatlan kérdéseket, újszerű megoldási kísérleteket, hogy az a hívők széles körét megzavarja, elbizonytalanítsa, mert nincsenek rá szellemileg fölkészülve. Pozitív értelemben a teológus mindig az egyházi hithirdetés szolgálatának fogja fel munkáját, és eszerint fog eljárni a témák fontosság szerinti kiválasztásában (vö. Gaudium et Spes 62).

3. Közös vonás mindkettőnél, bár más-más módon, a kollegialitás, az összeműködés közösségi jellege a püspöki kollégiumban, ill. a teológusok között, bár amellet megmarad mindegyikük teljes személyes felelőssége. A teológus is tartozik tudomást venni kartársai munkájának eredményéről, felfogásukról. Ez nem csupán tudományos módszertani követelmény, hanem az Egyházban és az Egyház érdekében végzett termékeny szolgálat is megköveteli. Minden egyes teológusnak — ítéelő és áttekintő képességének határain belül — fel kell mérnie a problémának manapság áttekinthetetlen tömegét. A teológiai közlemények kiegyensúlyozottsága és utólagos bosszúságok elkerülése érdekében ajánlatos lenne, hogy ha egy teológus újszerű megoldási kísérletet akar közzétenni, először beszélje meg valamelyik kartársával. Talán értékes útmutatásokat, javításra szolgáló indítványokat kaphat tőle. Az ilyen együttműködés teljesen összefér a teológiai vélemények

és iskolák pluralizmusával. A pluralizmus megengedhető, és — amennyiben mindenestül megőrzi a hit egységét és az egyházi tanítóhivatalhoz való hűséget — pozitív hatású lehet, mert a problémák alaposabb kutatására ösztönöz, és helyesbíti az egyoldalúságokat. De ha a teológus kutatásában, tanításában eltávolodik a közösségtől, abban a veszélyben forog, hogy elszigetelődik, és munkája, amelyet a hívőkért végez, nem lesz igazán üdvösségükre.

II. Különbségek

1. Az egyházi tanítóhivatal és a teológia különbözik egymástól leg-sajátosabb szerepében. Az elsőnek a dolga a katolikus hit- és erkölcsstan egységének és sértetlenségének hivatalos, tekintélyi védelme, kötelező erejű döntésekkel. Ezzel jár Isten szavának hiteles, kötelező magyarázata, a hitet veszélyeztető vélemények elítélése, különösen időszerű válásos témák pozitív előterjesztése, rámutatva a kinyilatkoztatott igazságok összességével való összefüggésükre. A teológia sajátos feladata viszont bizonyos értelemben a tanítóhivatal és Isten népe közötti kölcsönös közvetítés. Egyfelől segítséget nyújt a magisztérium igazsághirdetésének azzal, hogy minden nagy szociális-kulturális térségben az új kérdésközpontokra megfelelő fejtetegi a keresztény tanítást, miközben figyelembe veszi a természettudományok, a filozófia és a történettudomány újabb, biztos eredményeit. Különösen rászorul a tanítóhivatal a teológusok segítségére, hogy világosan megkülönböztethesse, mi van meg valóban a keresztény nép hitében és mi csak látszólag. Másfelől a teológus dolga az, hogy a mindenkori hívőknek hozzáférhetőbbé, könnyebben érthetővé tegye az egyházi tanítóhivatal kijelentéseit és útmutatásait, értelműkhöz hűen, de az illető nép gondolkodásmódja és kifejezési formái szerint lefordítsa őket, és így elejét vegye félreértésüknek.

2. Tanítóhivatal és teológusok lényegesen különböznek tekintélyük jellegében. A tanítóhivatal tekintélye „küldetéses”, Krisztus tekintélyében való részvétel, teljhatalom, amelyet a püspöki kollégiumba való szentségi beiktatás ad tovább. Persze kívánatos, hogy ezzel a „formai”, karizmatikus és jogi tekintéllyel egyesüljön a hivatal viselőinek személyes tekintélye is: mély vallásosság feladatuk betöltésében, továbbá tudományos jártasság, amit tanulmányokkal vagy teológus szakemberekkel való tanácskozással sajátítottak el. — A teológus tekintélyét megbízhatósága adja tudományos képesítése alapján. Ez azonban nem pusztán értelmi, profán-tudományos jellegű, hanem valóban egyházi. Hiszen a teológus a hittudomány művelője, amelynek hazája az egyházi közösség. Még inkább áll ez, ha tekintélyét *missio canonica*, a tanításra adott egyházi megbízatás erősíti meg.

3. Bármennyire is egy és ugyanazon Egyház szolgálatában állnak a tanítóhivatal és a teológusok, mégis más és más az Egyházhoz való viszonyuk is. A tanítóhivatal az Egyház egyik lényeges intézményes eleme. A teológusok kutatásukban és tanaikban kötve vannak Isten szavá-

hoz, következképpen az Egyházhoz is (vö. föntebb 1/2). Amennyiben csak kutatásról, nem nyilvános tanításról van szó, minden olyan megkeresztelt művelheti a hittudományt, aki igazán az Egyházban és az Egyházzal együtt él és a megfelelő tudományos hozzáértéssel rendelkezik. Az indításokat ehhez az Egyházban munkálkodó Szentlélektől, a szentségekből, Isten ígijének hallásából, a szeretet közösségéből kapja.

4. Tanítóhivatal és teológusok sajátos szabadságuk és ezzel összefüggő kritikus szerepük tekintetében is különböznek. Magától értetődik, hogy az egyházi tanítóhivatalnak működésében lényegileg szabadnak kell lennie, — sohasem feledve, hogy köti Isten szava. Ez a szabadság azonban nagy felelősséggel jár. Ezért gyakran nehéz — de elengedhetetlen — úgy élni vele, hogy egyes teológusok vagy más meggyőződésűek szemében ne lássék önkénynek. Nem ritkán korunk demokratikus érzülete is közös ellenszegülést kelt, ha a tanítóhivatal rendszabályokat hoz a hit védelmére. — A teológus tudományos felelőssége is megkívánja a kutatás és a tanítás szabadságát. Ennek azonban mindig megvan a természetes határa a keresztény igazsághoz — és ezzel együtt a tanítóhivatal kötelező erejű döntéseihez — való kötöttségében. Vannak teológusok, akik túlzottan hangsúlyozzák a tudomány szabadságát a tanítóhivatal iránti figyelem és készséges engedelmesség kárára. A teológia feladatával és szabadságával velejár bizonyos kritikus szerep is az egyházi élet emberi, korhoz kötött és ezért változó elemeivel szemben (pl. az istentisztelet vagy az igehirdetés módja). — Mind a tanítóhivatalnak, mind a teológiának kölcsönösen tisztelnie kell egymás szabadságát, és nem szabad megfélekeznie ezzel együtt járó komoly felelősségéről. A kölcsönös szabadság kölcsönös megőrzése néha igen nehéz lehet. Mert a két szabadság között bizonyos feszültség jön létre. De ez semmiképpen sem ellenségeskedést vagy valódi ellentétet jelent, hanem állandó ösztönző, hogy mindig újra keressék a helyes kiegyenlítődést. Persze itt a földön aligha várhatunk teljes, minden zavaró mozzanat nélküli összhangot.

III. A teológia és tanítóhivatal termékeny viszonyát a helyesen értelmezett dialógus alakítja ki. Ezt a szót nem szabad felületesen érteni, mintha két teljesen egyenrangú fél bizonytalan, végeérhetetlen eszmecseréje lenne. Esetünkben a párbeszéd nem pótolhatja a döntés feladatát, amely a hit és erkölcs kérdéseiben végül is a tanítóhivatalt illeti. Nem akadályozhatja meg, nem késleltetheti helytelenül a keresztény igazság megvédésére szükséges és esedékes döntéseket.

1. A tanítóhivatal és teológusok közötti párbeszéd alapja és „sine qua non” feltétele: őszinte szolidaritásuk az Egyház hitében, az Egyház javának szolgálatában. Át kell hatnia az igazságot kimondó bátorságnak, de az igazság meghallására való készségnek is. Ha ez megvan, akkor a tanítóhivatal ezen az úton alaposabban, árnyaltabban megértheti a hitet, a teo-

lógia tudományos eredményei pedig nagyobb biztonságot nyernek. Sajnos manapság nem ritkán elhanyagolják a termékeny dialógusnak ezt az alapját. Magától értetődik, hogy el kell utasítani minden olyam kísérletet, amely többé vagy kevésbé ki akarja kapcsolni a tanítóhivatal szerepét, és azt követeli, hogy csakis a teológusok legyenek illetékesek a keresztény hit és erkölcsi rend kérdéseiben.

2. A tanítóhivatal és a teológusok dialógusának mezeje igen tág. De megvan a határa: ott, ahol a hitigazságokba ütközik. A párbeszéd sokféle veszélynek is ki van téve. Például hajótörést szenved ott, ahol csak egy meghatározott nézet keresztülvitelének eszközéül használják, ahol igazságtalan nyomást gyakorolnak. Különösen sérti szabályait, ha idő előtt elhagyva az érvelés síkját a kényszer, a fenyegetés, a szankciók eszközéhez nyúlnak. Az is, ha a teológus és tanítóhivatal közti vita (az Egyházon belül vagy azon kívül) a dologban nem eléggé jártos nyilvánosság előtt folyik, és így a dialógus légkörét szétrombolja a kívülről eredő nyomás, taktikai számítások stb. (pl. a tömegtájékoztatási eszközök részéről).

3. Összeütközés esetén először tanácsos, hogy az illetékes egyházi tekintély fokozatos, hajlékonyan megválogatott eszközökkel lásson az eset földerítéséhez, tehát merítsen ki minden rendes lehetőséget a kétes vélemény tisztázására (pl. személyes beszélgetés, bizonyos kérdések írásos megválaszolása). Ha így sem lehet igazi egyetértésre jutni, akkor a tanítóhivatal megteszi az utolsó lépést: Különböző iskolákhoz tartozó teológusok megkérdezése után egyértelműen védelmébe kell vennie a veszélyeztetett igazságot, a keresztény nép hitét.

A „eretnekség” tényét — a teológiai hermeneutika minden szabályának megtartásával és a bizonyosság különböző teológiai fokának figyelembe vételével — csak akkor lehet végleg megállapítani, ha a vád alá eső teológus „pertinacia”-t, makacsságot, tudatos ellenkezést tanúsított, ha végképp ellentmond a hitigazságnak. Hisz ezzel ő maga szakít meg minden értelmes dialógust.

Sok kínos konfliktust ki lehetne kerülni, ha a teológiai kéziratokat közzétételük előtt előterjesztené a szerző a helyi ordináriusnak, aki lelkiismeretes, hozzáértő véleményeztetés után jóváhagyja őket. Melegen ajánlja ezt a hittani kongregáció „De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros” c. dekretuma (1975. márc. 19, AAS 67/1975/281-284).

Mindenképpen el kellene kerülni a vetélkedés látszatát az egyházi hivatal elsőbbsége és a tudomány elsőbbsége között. Esetünkben csak egyetlen elsőbbség van: a kinyilatkoztatott igazság primátusa. A tanítóhivatalnak is, a teológusoknak is ezt kell a maguk módján szolgálniuk.